

PHA 204 EPİ-PALEOLİTİK DÖNEMDE ANADOLU-YAKINDOĞU ARKEOLOJİSİ

KONU 11: ANADOLU EPİ-PALEOLİTİK YERLEŞİMLERİ

Resim 5: Öküzini Mağarası, Oluklu Sürtmetaş
(Anabilim Dalı Arşivi)

Öküzini Mağarası'nın sürtmetaş endüstri öğeleri sayıca fazla değildir. Tabakalardan ele geçen cilalı baltaların birçoğu kırık, 1 tanesi ise sağlam olarak ele geçmiştir. Bunların hemen hepsi de IV. arkeolojik ünite ile ilişkilidir. Öküzini'nin Epi-paleolitik seviyelerinden sadece 1 adet oluklu taş ele geçmiştir. *Holosen* seviyelerden birçok sayıda ele geçmesine karşın, Epi-paleolitik seviyelerden sadece bir adet öğütme taşı ele geçmiştir. Bu öğütme taşının ezgi taşı da hemen yanında tespit edilmiştir. III. arkeolojik üniteye ait buluntu grubunda olan bu

öğütme taşının alt kısmı düz, üst kısmı yani iş gören kısmı ise içbükey formludur.

Bu öğütme ve ezgi taşlarının gerçek anlamda tahıl öğütme mi yoksa boya ezme işinde mi kullanılmış olabileceği henüz tartışmalıdır. Diğer öğütme taşları, IV. arkeolojik üniteadaki mezarlardan ele geçmiş olup hepsi de kırık olarak tespit edilmiştir. Bunlar besin üretimi aşamasının öğütme taşlarıdır.

Öküzini Mağarası'ndan 200.000'den fazla yontmataş endüstri ögesi ele geçmiştir. Hemen hemen bütününün hammaddesi *radıolarit*dir. Buna karşın çok az sayılarda çakmaktaşı, obsidiyen ve kaya kristali gibi kayaç türleri tespit edilmiştir. Obsidiyenin kaynağının son yapılan çalışmalarla kesin olarak Göllüdağ olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın *radıolarit*lerin kökeni çoğunlukla lokal olup, Kızılın Deresi'nden getirilmişlerdir. *Radıolarit* ve çakmaktaşının bir kısmı da söz konusu alana çok yakın olan Burhan Deresi'nden temin edilmiştir.

Tüm jeolojik seviyeler içinden; çekirdeklerin yanı sıra yonga, dilgi ve dilgicikler ile çeşitli teknolojik yan ürünler ve aletler ele geçmiştir. Çekirdeklerin çoğunluğu dilgicik çekirdekleridir. İki yönlü yongalamanın Öküzini'nin daha çok I ve II. arkeolojik ünitelerine; tek yönlü yongalamanın ise daha çok III ve IV. arkeolojik ünitelerine özgü bir teknik olduğu bilinmektedir.

Resim 6: Öküzini Mağarası Çekirdekleri (Anabilim Dalı Arşivi)

Resim 7: Öküzini Mağarası Makrolitleri (Anabilim Dalı Arşivi)

Makrolitler içinde en fazla ele geçen alet tipi ön kazıyıcılardır. Çontuklu ve dişlemeli aletler ise diğer önemli makrolitlerdendir. Budanmış parçalar genellikle dilgi taşımaklıklar üzerine dik düzeltilelerle yapılmışlardır. Düzeltili dilgi ve yongalar da makrolitik grubu içinde yer alır. Öküzini makrolitleri içinde sırtlı dilgiler, taş kalemler ve taş delgiler de yer alır. İkili ve üçlü aletlerin tek bir taşımaklık üzerinde görülmesi ise, bir anlamda günümüzdeki çok fonksiyonlu çakıların işlevini hatırlatıyor gibidir. Avcılığın temel malzemelerinden biri olan makro ok uçları az olmakla birlikte mevcuttur.

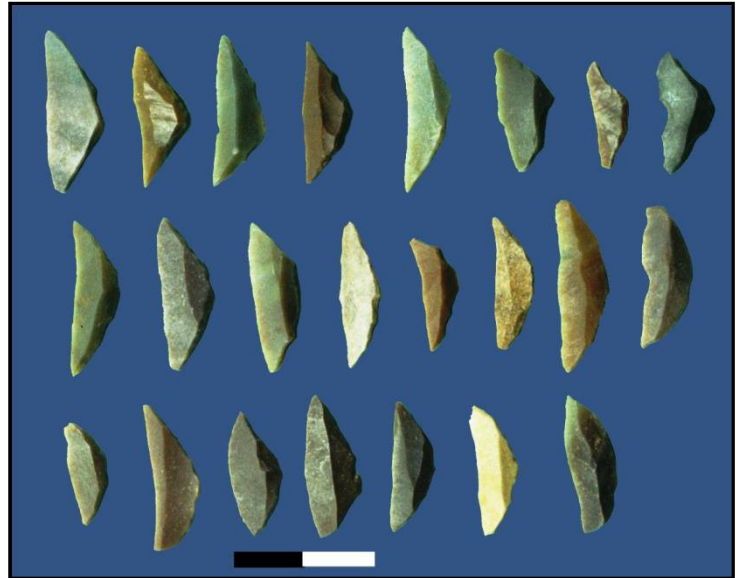
Ancak mikrolitik malzeme içinde yer alan ok uçlarının yanında yok denecek kadar azdırlar. Dolayısıyla Öküzini Mağarası'nın av silahlarını çoğunlukla mikrolitik endüstri içinde toplamak kaçınılmaz bir gerçektir. Ele geçen 1 adet kırık orak elemanı da ünik buluntulardan biridir.

Resim 8: Öküzini Mağarası Makrolitleri (Anabilim Dalı Arşivi)

Öküzini Mağarası'nın arkeolojik stratigrafisinde önemli bir paya sahip olan yontmataş endüstri ögesi mikrolitlerdir. Geometrik olmayan mikrolitler alt seviyelerin sayıca baskın elemanlarıdır. 20 ve 1. arkeolojik seviyeler arasında düzenli bir azalma eğilimi gösteren geometrik olmayan mikrolitler, 17. arkeolojik seviyeden sonra en üst tabakalara doğru geometrik mikrolitlerin baskın olmasıyla sayısal bir düşüşe geçmiştir. 17. arkeolojik seviyeden sonra geometrik mikrolitler sayısal olarak artar. Öküzini'nin en alt seviyelerinin geometrik mikrolitleri sadece çeşitkenar üçgenler olarak karşımıza

çıkılmaktadır. 20 ile 16. arkeolojik seviyeler arasında trapezler ve ikizkenar üçgenler görülmeye başlar. Geometrik mikrolitlerde 17 ve 16. arkeolojik seviyelerde gerçekleşen artış ile birlikte yarımaylar tüm yontmataş aletler içinde en baskın tip olur. Mikrolitlerin yapımında

Resim 9: Öküzini Mağarası Mikrolitleri (Anabilim Dalı Arşivi)

uygulanan “*mikroburin* teknik”, Öküzini Mağarası’nın hemen her seviyesinden ele geçmiştir. Bu teknik, geometrik mikrolitlerin yapımında kullanıldığı gibi geometrik olmayanların yapımında da kullanılmış olmalıdır (eğik budamalar gibi).

Öküzini Mağarası’nda yontmataş endüstri öğeleri dikkate alınarak 12 ayrı jeolojik seviye içinde 4 ayrı arkeolojik ünite tespit edilmiştir. I. arkeolojik ünite, G.Ö. 17.500/16.500’e tarihlenir. 70 cm. kalınlığında olan bu kısımda sırtlı dilgicikler baskındır. *Mikrogravetler* de bu ünitenin önemli aletlerinden birisidir. Diğer mikrolitler içinde; düzeltili dilgicikler, uzun çeşitkenar üçgenler, distal ya da proksimal uçları eğik budanmış dilgicikler ve kısa çeşitkenar üçgenler yer alır. Bu üniteye yarımaylar ve trapezler kesinlikle yer almazlar. 27 ve 26. arkeolojik seviyeler arasında yaklaşık 1000 yıllık bir *hiatus* vardır.

II. arkeolojik ünite, G.Ö. 15.500 ile 14.200 radyokarbon yaşlarını vermiştir. 90 cm.’lik dolgu kalınlığı bulunan II. ünite, mikrolitler açısından hem zengindir hem de çeşitlilik gösterir. Bu ünite içinde sırtlı dilgicikler en baskın olan tiptir. Düzeltili dilgicikler ile ucu almaşık düzeltili dar mikro uçlar ikincil derecede sık görülen mikrolit tiplerindedirler.

III. arkeolojik ünite, G.Ö. 13.200 ile 12.000’e tarihlendirilmiştir. Dolgu kalınlığı yaklaşık 90 cm.’lik bir sedimandan oluşur. Bu ünitenin en baskın mikrolitleri yarımaylardır. İkinci sırada ikizkenar üçgenler yer alır. Bu mikrolitleri sayısal açıdan; çeşitli tiplerde trapezler, dar mikro uçlar, sırtlı dilgicikler, *distal* ya da *proksimal* uçları eğik budanmış dilgicikler, kısa çeşitkenar üçgenler ve az miktardaki düzeltili dilgicikler izler.

IV. arkeolojik ünite, G.Ö. 10.000 ile 7.900/6.000 C 14 yaşlarını vermiştir. Yaklaşık 1 metre kalınlığında bir dolgu içerir. Burada Epi-paleolitik ile birlikte geç Neolitik/erken Kalkolitik ve Roma Dönemlerine ait buluntular karşımıza çıkar. Seramikler, süslenme objeleri, öğütme taşları çoğunlukla mezarlardan ele geçmiştir. Yontmataş aletler arasında yarımaylar çoğunluktadır. İkizkenar üçgenler, trapezler, sırtlı dilgicikler ve kısa çeşitkenar üçgenler yoğunluk sırasına göre ele geçen diğer mikrolit elemanlardır. Keski ağızlı ok uçları ise *Holosen* Dönem’in ıralayıcı mikrolitik

elemanlarındandır.

Sonuç olarak Öküzini Mağarası, Anadolu'da Epi-paleolitik Dönem kronolojisinin oluşturulduğu, aynı zamanda Anadolu'da avcı-toplayıcı ve konar-göçer yaşam biçiminin son bulunduğu ünik bir yerleşim yeridir. Öküzini Epi-paleolitik Dönem bulgularının Anadolu'nun komşu coğrafyalarıyla bire bir eşleştirilebileceği ya da aynı konsept içinde değerlendirilebileceği bir bölge henüz bulunmamaktadır. Bu haliyle şimdilik, lokal unsurları kendine has özellikler gösteren bir yerleşimdir diyebiliriz.

Yararlanılan Kaynaklar:

- ✓ Kartal, G.; Kartal, M. (2012), "Öküzini Mağarası Kazısı (1989-1999)", DTCF Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011), *Anadolu/Anatolia*, Ek Dizi III.2, Anı, Armağan Serisi: 43-52.